

Paweł Karp

Uniwersytet Zielonogórski

MISJA DYPLMATYCZNA KSIĘCIA HENRYKA X RUMPOLDA W CZASIE WOJNY DUŃSKO-HOLSZTYŃSKIEJ W LATACH 1422-1423

Konrad Bitschin, kontynuator Kroniki Piotra z Duisburga, zawarł w swoim dziele następującą informację:

Roku Pańskiego 1422 pomiędzy królem Danii a panami książętami Holsztynu, których wspierały miasta Hanzy powstał spór. Dzięki sławnemu panu i księciu Henrykowi Młodszemu, księciu Głogowa zwanemu Rumpold, posłanemu tam w poselstwie króla rzymskiego zażegnano spór, choć książę ten w czasie owego poselstwa także zmarł¹.

Przedstawiony w tej krzyżackiej kronice opis misji dyplomatycznej i śmierci w Szlezwiku księcia głogowskiego jest niezwykle lakoniczny. Jaki więc był w rzeczywistości charakter i przebieg działań powierzonych Henrykowi X przez Zygmunta Luksemburskiego? Co ciekawe, oprócz cytowanej kroniki, wśród źródeł dotyczących tych wydarzeń są także inne relacje krzyżackie – listy skierowane do wielkiego mistrza Zakonu. Istotę konfliktu pomiędzy Erykiem Pomorskim a panami Holsztynu należy przedstawić na tle szerszej panoramy ówczesnych stosunków politycznych państw regionu bałtyckiego, podkreślając szczególną rolę jaką odegrały w nich również Hanza i właśnie zakon krzyżacki.

Księstwo Szlezwiku, pozostające od 1326 roku w rękach hrabiów holsztyńskich, zajmowało bardzo ważne miejsce w polityce duńskiej. Małgorzata, sprawująca rzeczywiście rządy, matka króla Danii i Norwegii Olafa, przygotowując grunt do realizacji planu połączenia trzech skandynawskich królestw (także Szwecji), musiała czasowo zrezygnować z od dawna prowadzonej walki o odzyskanie księstwa. W roku 1386 oddała je w lenno dziedzicze hrabiemu Holsztynu Gerhardowi VI, od tej pory tytułującemu się księciem Szlezwiku². Definitywny powrót tych ziem w granice Danii, gdzie nazywano je południową Jutlandią, umożliwił

¹ „Anno domini MCCCCXXII lis oritur Inter regem Dacie et dominos duce Polsacie, civitatibus de Hansa eisdem adherentibus, que per inclitum principem dominum Henricum juniorem ducem Glogovic, alias Rumpolt nominatum, in ambasiata domini regis Romanorum illuc transmissum, ad laudabilem compositionem reducitur, eodem duce in dicta ambasiata ibidem carnis debitum exsolvente”, *Die Fortsetzung zu Peter von Dusburgs Chronik von Konrad Bitschin, Scriptores rerum Prussicarum*, Bd. 3, hrsg. von M. Töppen, Leipzig 1886, s. 490.

² W. Czaplinski, K. Górski, *Historia Danii*, Wrocław-Warszawa-Kraków 1965, s. 117.

miała dopiero planowana przez królową (Olaf zmarł w 1387 r.) unia. Działania zbrojne prowadzone w celu opanowania Szwecji władanej przez Albrechta III z dynastii meklemburskiej zakończyły się rozejmem przyjętym w 1395 roku przy pośrednictwie Hanzy, bardzo poważnie odczuwającej ekonomiczne skutki wojny, a zwłaszcza działalność korsarzy w służbie króla szwedzkiego³. W 1397 roku Małgorzata zrealizowała ostatecznie swój projekt, gdy w Kalmarze koronowany został na władcę trzech królestw jej adoptowany syn Eryk. Był wnukiem siostry królowej Ingeborgi, żony księcia Meklemburgii Henryka III⁴. Zjednoczone pod rządami Eryka Pomorskiego (choć rzeczywiście aż do 1412 r. Małgorzaty) państwa stanowiły teraz siłę zdolną przeciwstawić się potędze Hanzy. Bardzo szybko napotkały jednak na opór jej sojusznika i protektora – zakonu krzyżackiego. Wielokrotnie zresztą dawał on już temu wcześniej wyraz, jak choćby w czasie konfliktu Hanzy z Flandrią w latach 1358-1360, negocjacji handlowych we Francji i Anglii, czy też wojny z królem duńskim Waldemarem IV⁵. Jej ukoronowaniem było zawarcie 1 września 1398 roku w Kopenhadze traktatu przymierza pomiędzy zakonem krzyżackim a państwami unii kalmarskiej⁶. Co ważne, przyjęto go w sytuacji, gdy Zakon zdecydował się na niespodziewany krok, jakim było zbrojne zajęcie Gotlandii w marcu 1398 roku⁷. Kilkuletnie próby dyplomatycznego rozwiązania kwestii gotlandzkiej nie przyniosły rezultatu, a działania zbrojne podjęte przez

³ Byli to tzw. Bracia Witalijscy – korsarze w służbie meklemburskiej, których głównym zadaniem stało się dostarczenie zaopatrzenia załodze obleganego Sztokholmu. Na ten temat zob. F. Reichmann, *Die Stellung und Politik der hansischen Seestädte gegenüber den Vitalienbrüdern in den nordischen Thronwirren 1389-1400*, Berlin 1931.

⁴ F. Wigger, *Stammtafeln des Großherzoglichen Hauser von Meklemburg*, „Jahrbücher des Vereins für meklemburgische Geschichte und Alterthumskunde”, Jg. 50, 1885, s. 168-169.

⁵ L. Koczy, *Polityka bałtycka Zakonu Krzyżackiego*, Toruń 1936, s. 13, 27-29. W konflikcie Hanzy z Waldemarem IV aż do czasu, gdy powstawała wielka koalicja antyduńska, realizowana była przez Zakon polityka neutralności. Warunki pokoju w Stralsowie (Stralsund) zawartego w 1370 r. uczyniły Hanzę prawdziwą potęgą. Co ciekawe, zanim do tego doszło, szukający sojuszników król duński przybył także do Prus i tam za wstawiennictwem wielkiego mistrza przyznał sześciu miastom państwa zakonnego łowiska śledzi u wybrzeży Skanii. Z pewnością więc nie bez racji autor podkreślał skuteczność ówczesnej polityki wielkich mistrzów. *Ibidem*, s. 18.

⁶ *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens in Preußen im fünfzehnten Jahrhundert*, hrsg. von E. Weise, 2. verb. Aufl., Marburg 1970, nr 8, s. 17.

⁷ Dokonała tego potężna flota krzyżacka składająca się z 84 jednostek, na pokładach których zaokrętowano ok. 4 tys. zbrojnych. O. Kehlert, *Die Insel Gotland im Besitz des Deutschen Ordens. 1398-1408*, „Altpreussische Monatsschrift”, NF, Bd. 24, 1887, s. 391. Warunki, na jakich Zakon przejmował wyspę, określał układ zawarty 25 maja 1389 r. z Albrechtem III i jego bratankiem Janem IV. Meklemburczyk mógł odzyskać Gotlandię, wykupując ją nie tylko za sumę zastawu wypłaconego przez krzyżaków wynoszącego 10 tys. nobli, ale i dodatkowe 20 tys. (*Codex Diplomaticus Prussicus*, Bd. 5, hrsg. von J. Voigt, Königsberg 1857, nr 113, s. 150). Uznanie praw Albrechta do Gotlandii, podczas gdy utrata przez niego tronu szwedzkiego była już praktycznie przesądzona, uznać należy za realizację z pełną świadomością polityki nie tylko niekonsekwentnej, ale przede wszystkim bardzo ryzykownej. Dyktując takie właśnie warunki, Zakon prawdopodobnie liczył na utrzymanie wyspy w swoim posiadaniu.

siły duńsko-szwedzkie zakończyły się wiosną 1404 roku ich całkowitym niepowodzeniem⁸. Dopiero cztery lata później król Eryk ostatecznie wykupił wyspę z rąk krzyżackich za sumę jedynie 9 tysięcy nobli⁹.

W tej sytuacji Małgorzata powróciła do planu odzyskania Szlezwiku. Sprzyjały jej przy tym okoliczności, gdyż w roku 1404 poległ w bitwie hrabia Holsztynu Gerhard VI, a jego synowie Henryk, Adolf i Gerhard nie osiągnęli jeszcze pełnoletności. Eryk rozpoczął działania militarne, lecz nie przyniosły mu one sukcesów. Inną drogę obrała natomiast sama Małgorzata. Dyplomatycznymi rozgrywkami, podsycaniem sporów pomiędzy pretendencjami do objęcia rządów w Holsztynie, wykupywaniem kolejnych miast i zamków w Szlezwiku niemalże osiągnęła zamierzony cel. Królowa zmarła jednak w październiku 1412 roku, udając się właśnie w drogę powrotną z ponownie odzyskanego dla Danii Flensburga¹⁰. Eryk, dopiero teraz sprawujący pełnię władzy w państwach unii kalmarskiej, oskarżył wówczas swych wasali hrabiów Holsztynu o niedotrzymywanie mu wierności i obrazę majestatu, przestrzegając jednak zawartego jeszcze za życia Małgorzaty pięcioletniego rozejmu (do 1416 r.)¹¹.

W dniu 14 czerwca 1415 roku w Konstancji Zygmunt Luksemburski potwierdził wcześniejszy wyrok z Nyborga (1413) nakazujący hrabiom Holsztynu zwrot Szlezwiku Danii. Nieunikniona w tej sytuacji kontynuacja wojny stanowiła szczególne wyzwanie dla Hanzy. Jej rozległe przywileje handlowe w krajach unii, przyznane w roku 1370, były tam bardzo niechętnie tolerowane. Sukces Eryka w postaci odzyskania Szlezwiku poważnie wzmocniły jego pozycję, i jak się hanzeaci słusznie obawiali, pchnął go do podjęcia wrogich wobec nich kroków. Dlatego też miasta Hanzy, a zwłaszcza Lubeka i Hamburg, czynnie poparły panów Holsztynu¹². Działania wojenne przyniosły wprawdzie królowi powodzenie w postaci zajęcia w 1417 roku miasta Szlezwik, ale do osiągnięcia pełnego zwycięstwa brakowało mu talentów militarnych i dyplomatycznych¹³. Gdy kolejne rokowania okazały się bezowocne, Eryk zaproponował powierzenie ostatecznego rozstrzygnięcia sporu Zygmuntowi Luksemburskiemu¹⁴.

Król niemiecki był rzeczywiście zmuszony zintensyfikować wysiłki w celu dyplomatycznego rozwiązania kwestii Szlezwiku. Wpływ na to miał rozwój sytuacji w Czechach ogarniętych ruchem husyckim. Na przełomie lat 1421/1422 dru-

⁸ O. Kehlert, *op. cit.*, s. 421-428.

⁹ *Hanserecesse: die Recesse und andere Akten der Hansetage 1256-1430*, Bd. 5, Leipzig 1880, nr 504.

¹⁰ W. Czaplński, K. Górski, *op. cit.*, s. 125-126.

¹¹ Z.H. Nowak, *Międzynarodowe procesy polubowne jako narzędzie polityki Zygmunta Luksemburskiego w północnej i środkowej Europie (1412-1424)*, Toruń 1981, s. 53 n.

¹² E. Daenell, *Die Hansestädte und der Krieg um Schleswig*, Kiel 1903, s. 286 n.

¹³ Na temat jego oceny zob. W. Czaplński, K. Górski, *op. cit.*, s. 127-128; Z. Boras, *Księża Pomorza Zachodniego*, Poznań 1996, s. 125-140.

¹⁴ E. Daenell, *Die Hansestädte...*, s. 304.

ga krucjata antyhusycka zakończyła się kompletną klęską wojsk Zygmunta pod Kutną Horą i Niemieckim Brodem¹⁵. Nowe siły do walki o tron czeski król organizował podczas sejmiku Rzeszy w Norymberdze w 1422 roku. Był na nim obecny, jako jeden z dwu książąt śląskich, również Henryk X Rumpold¹⁶. Już wcześniej, między innymi z racji sprawowania funkcji wójta Górnych Łużyc, występował on czynnie przeciw husytom. W liście z 18 maja 1421 roku skierowanym do miast łużyckich (Sechsstädte) Zygmunt Luksemburski zapewniał, że Henryk X ruszył w pole „z całą posiadaną siłą”, by walczyć z kacerzami¹⁷. Pewne siły zostały rzeczywiście skierowane przez księcia na Śląsk, o czym świadczy relacja łużycka z obozu w Szalejowie (Schwedeldorf) koło Kłodzka przesłana do Zgorzelca 10 października 1421 roku¹⁸.

W kwietniu następnego roku Henryk X został zaangażowany w misję dyplomatyczną mającą zapobiec wybuchowi kolejnej wojny polsko-krzyżackiej. Władze Zakonu (od marca 1422 r. funkcję wielkiego mistrza sprawował Paul von Rusdorf) słusznie przypuszczały, że rozejm zawarty do 13 lipca 1422 roku nie zostanie już po raz kolejny przedłużony. Zygmunt Luksemburski został zmuszony wówczas do podjęcia energicznych zabiegów dyplomatycznych, by usunąć wszelkie przeszkody mogące odciągnąć jego sojuszników od kwestii husyckiej. Oprócz sprawy Szlezwiku była nią niewątpliwie nowa wojna Polski z Zakonem. Magister Seyfrid, lekarz Zygmunta Luksemburskiego i dziekan katedry legnickiej, poinformował wielkiego mistrza, że książę Rumpold ma 26 kwietnia udać się do króla polskiego, a następnie do Prus i Danii¹⁹. O swojej misji pisał von Rusdorfowi z Wrocławia sam Henryk X w liście z 10 maja²⁰. Kilka tygodni później książę przesłał miastom łużyckim wiadomości o poczynaniach Zygmunta Luksemburskiego, zbliżającym się sejmiku Rzeszy oraz swoim poselstwem „do króla” (nie wymienił jednak przy tym jego imienia ani nazwy kraju)²¹. W sierpniu 1422 roku Henryk X przebywał już w Norymberdze, gdzie odbywał się sejm przeniesiony z Ratzynby. Książę przesłał stamtąd radzie miejskiej Zgorzelca krzepiącą, choć jak się miało okazać

¹⁵ J. Durdik, *Sztuka wojenna husytów*, Warszawa 1955, s. 184-187; A. Paner, *Jan Žižka z Trocnova*, Gdańsk 2002, s. 179-183.

¹⁶ „Herzog Reinbolt und Herzog Kendener us der Slesien”, *Deutsche Reichstagsakten unter Kaiser Sigmund*, Abt. 2: 1421-1426, hrsg. von D. Kerler, Gotha 1883, nr 182, s. 221.

¹⁷ *Geschichtsquellen der Hussitenkriege*, hrsg. von C. Grünhagen, *Scriptores rerum Silesiacarum*, Bd. 6, Breslau 1871, nr 4, s. 3.

¹⁸ *Ibidem*, nr 22, s. 15.

¹⁹ „Item so wisset daz ich nicht anders en weis den daz herczog Rumpolt an dem andren sontage nach ostren wirt czyen czu dem konige von Polen vnd wirt da ausrichten seyne botschafft vnd wirt vorbas czu euch gegen Prusen komen vnd wirt do bey euch beyten herczog Ludwige von Brige vnd werden lichte alle beyde czyen gegen Denmarckt”, Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz Berlin-Dahlem, HA, XX, OBA, nr 3711.

²⁰ Geheimes Staatsarchiv..., nr 3727.

²¹ *Urkundliche Beiträge zur Geschichte des Hussitenkrieges in den Jahren 1419-1436*, hrsg. von F. Palacký, Bd. 1, Prag 1873 (Neudruck Osnabrück 1966), nr 196, s. 215.

dającą złudną nadzieję, wiadomość, że Zygmunt Luksemburski, a wraz z nim między innymi margrabia brandenburski i palatyn reński szykują się właśnie do ostatecznej rozprawy zbrojnej z husytami w Czechach²². Na udział w niej lużyckich i śląskich wojsk braci Henryka IX i X bardzo liczył margrabia brandenburski, o czym świadczy wymiana korespondencji i poselstw w październiku 1422 roku²³.

Tymczasem 5 września 1422 roku Henryk X otrzymał w Norymberdze od Zygmunta Luksemburskiego dokument, będący oficjalnym pełnomocnictwem do prowadzenia misji rozjemczej w sporze o Szlezwik²⁴. Na wstępie król podkreślił niezwykle negatywny wpływ toczącej się wojny nie tylko na kraje, które ona obejmowała, ale wręcz „ganzen cristenheit”. Wszystkie siły powinny być bowiem skierowane na walkę z husytami w Czechach. Książę energicznie przystąpił do działań i 19 września przebywając w Zgorzelcu, przesłał do Lubeki list informujący, że zgodnie z wolą króla niemieckiego na dzień 21 października został wyznaczony termin zjazdu miast Hanzy, który odbędzie się w Wyszomierzu (Wismar)²⁵. W późniejszym czasie plany te uległy jednak zmianom. List rajców lubeckich do Wyszomierza datowany na 20 października zawiera wiadomości o dalszej korespondencji kierowanej do nich przez Henryka X, przebywającego już w meklemburskim mieście Dömitz. Wynikało z nich, że książę zdecydował, iż przedstawiciele Hamburga, Strzałowa, Wyszomierza i Roztoki (Rostock) powinni jednak przybyć do Lubeki. Rajcy informowali, że mają już potwierdzenie przysłania posłów hamburskich i oczekują teraz tego samego ze strony pozostałych miast²⁶. Taki przebieg wydarzeń przekazuje także kontynuacja lubeckiej kroniki Detmara²⁷.

Główna część negocjacji odbyła się dopiero we Flensburgu w styczniu 1423 roku. Byli tam wówczas obecni zarówno król Eryk, jak i Henryk, Adolf i Gerhard

²² *Ibidem*, nr 202, s. 219.

²³ *Ibidem*, nr 228, 231-232, s. 254-258.

²⁴ „hochgeborenen Heinrichen genant Rumpold herzogen zu Großen-Glogaw unserm lieben oheimen und fursten erkant haben, und haben im dorumb mit wolbedachtem mute gutem rate unser und des heiligen richs kurfursten und fursten und rechter wißen wollen gewalt und macht gegeben und geben im die in craft diez briefs von Romischer kuniglicher mechte: mit dem egenanten kunig von Denmark dem herzogen zu Sleswig und den Hensteten umb fride und sune zu reden zu teidigen und zu enden von unsern und des heiligen richs wegen als des notdurftig sin wirdet”, *Deutsche Reichstagsakten...*, nr 179, s. 215-216.

²⁵ *Hanserecesse*, Bd. 7, Leipzig 1893, nr 548, s. 349.

²⁶ *Ibidem*, nr 557, s. 355-356.

²⁷ „Hertich rumpold ut der slesye was gesant in denemarken van deme romeschen konynghe vrede to makende twisschen deme konynghe unde deme heren van holsten. Also he do quam lubeke, do wart he herliken entfanghen, unde toch vort na dennemarken myt herliker selschop, also dat he quam to vlenborch in sunte matheus avende”, *Chronik des Franciskaner Lesemeisters Detmar nach der Urschrift und mit Ergänzungen aus andern Chroniken*, hrsg. von F.H. Grautoff, Th. 2, Hamburg 1830, s. 33. Zapewne termin *sunte matheus* (21 września) jest tu pomyłką, chodzi raczej o *sunte martinus* (11 listopada).

holsztyńscy. W dniu 1 stycznia książę Henryk X wystawił dokument poświadczający, że wyrok w toczącym się sporze zostanie orzeczony przez niego samego lub Zygmunta Luksemburskiego w ciągu jednego roku, z możliwością przedłużenia terminu o dalszych sześć miesięcy, a do 24 czerwca 1424 roku przez obie strony utrzymywany ma być rozejm. Tego samego dnia również Eryk i panowie Holsztynu zobowiązali się dotrzymać tego punktu umowy, a przede wszystkim uznać przyszłe rozstrzygnięcie króla niemieckiego i księcia głogowskiego. Przy czym obie strony sporu nie były zgodne co do sposobu uzyskania ostatecznego wyroku. Holsztyńczycy zdecydowanie sprzeciwili się możliwości osądzenia sprawy według prawa duńskiego (jak nastąpiło to w 1413 r.)²⁸. Szczególnie Eryk musiał być niezwykle zadowolony z mediacji księcia głogowskiego. Relacja źródłowa podaje, że miał mu nawet ofiarować za żonę „córzkę księcia pomorskiego” wraz z bardzo znacznym posagiem²⁹. Identyfikuje się ją jako Adelajdę, córkę Bogusława VIII słupskiego i być może w styczniu 1423 roku doszło nawet do planowanego ślubu³⁰.

Zgromadzeni w Lubece przedstawiciele Hanzy przesłali 22 stycznia miastom inflanckim relację o zawarciu w dniu 5 stycznia pokoju („vrede”), choć *de facto* był to rozejm³¹. W chwili, gdy powstawała ta relacja, książę Henryk X już nie żył. Zmarł, zapewne w wyniku zarazy panującej w okolicach Flensburga³², jak się przyjmuje w dniu 18 stycznia³³. Pochowany został w katedrze duńskiego miasta Haderslev³⁴. O rozejmie, a także śmierci księcia powiadomił wielkiego mistrza Paula von Rusdorfa burmistrz Strzałowa Kurd Bysscop w liście z 6 lutego³⁵. Zawierał on wiele wiadomości istotnych z punktu widzenia Zakonu, w tym uzyskane od samego Henryka X. Burmistrz przekazał informację o zamiarze króla Eryka udania się latem tego roku na Pomorze i odbycia tam spotkania z wielkim

²⁸ *Hanserecesse...*, Bd. 7, s. 362-363; Z.H. Nowak, *Międzynarodowe procesy...*, s. 131 n.

²⁹ „Ok ghaf he hertigen rumpolde der hertigen dochter van pomern, sine modderen, myt groteme golde unde ghelde myt menygherleye ghave unde elenode”, *Chronik des Franciskaner Lesemeisters...*, s. 34.

³⁰ K. Jasiński, *Rodowód Piastów śląskich*, t. 2: *Piastowie świdniccy, ziebiccy, głogowscy, żagańscy i oleśniccy*, Wrocław 1975, s. 136. Tam dalsze wskazówki źródłowe.

³¹ *Hanserecesse...*, Bd. 7, nr 572, s. 377.

³² „hertigen rumpolte rorde de pestilente, so dat he sik to hand to bedde lege [...] Darna to hand starf hertich rumpolt myt sorghen unde myt droynsye alle der, de darby weren”, *Chronik des Franciskaner Lesemeisters...*, s. 34.

³³ K. Jasiński, *op. cit.*, s. 135-136. Informacja o dacie dziennej śmierci na podstawie zapisu *Nekrologu żagańskiego*.

³⁴ „Do wolden sine denre unde knechte ene to hus voren, men de konynghe hinderde dat, unde let ene begraven tho hadersle unde herliken began”, *Chronik des Franciskaner Lesemeisters...*, s. 34-35.

³⁵ „hochgheborne vorste hertoghe Hinrik anders Rumpolt ghenomet den men nu hyr d[ol]et zecht to wesende de zvlve here eynen vrede ghemaket hevet twysschen myneme heren konynghe vnde den Holsten heren vppe eynen vtsproke des alderluchtyghesten heren here Zeghemunt romesche konyng nu to sunte Johannes daghe kumt vort over eyn jar”, *Geheimes Staatsarchiv...*, nr 4068.

mistrzem. Była to już kolejna, tym razem szczegółowa, relacja skierowana do Malborka. Wcześniej von Rusdorf w liście od burmistrza gdańskiego Gerharda von der Beke z 11 stycznia uzyskał jedynie potwierdzenie przekazania rozstrzygnięcia sporu duńsko-holsztyńskiego księciu głogowskiemu³⁶.

Misja Henryka X stanowiła dyplomatyczny sukces. Nie bez racji kronika lubecka podaje, że pomiędzy Erykiem i Henrykiem IV zapanowały wówczas „vruntschop unde vrede”³⁷. Od chwili, gdy we wrześniu 1422 roku oficjalnie powierzył mu ją Zygmunt Luksemburski, pokój utrzymywał się przez ponad pięć lat. A przecież działania księcia we Flensburgu, już z założenia nie miały mieć charakteru ostatecznego rozstrzygnięcia. Niestety dla samego Henryka zakończyły się one tragicznie. Nagła śmierć młodego księcia (liczył od 26 do 34 lat)³⁸ przerwała jego obiecującą karierę w służbie króla niemieckiego. Z pewnością miałby on również dalsze możliwości wypróbowania swoich talentów militarnych. Okazje ku temu stwarzały zarówno wojny husyckie na Śląsku, jak i udział w organizowanych przez Luksemburczyka antyczeskich krucjatach. Śmierć ta miała też wymierne konsekwencje dla księstwa głogowskiego. Jako że książę nie pozostawił potomka, samodzielną władzę sprawował w nim aż do 1467 roku jego starszy brat Henryk IX. Było to wprawdzie panowanie bardzo pomyślne, lecz niestety nie można już tego powiedzieć o rządach jego syna i następcy, ostatniego dziedzicznego władcy z linii Piastów głogowsko-żagańskich Henryka XI.

Eryk po serii niepowodzeń w wojnie o Szlezwik zmuszony był do podjęcia rokowań również z Hanzą, która zresztą bardzo poważnie do owych niepowodzeń się przyczyniła. W dniu 6 stycznia 1423 roku został zawarty układ, na mocy którego król zgodził się na utrzymanie przywilejów handlowych hanzeatów w krajach unii kalmarskiej. Ponadto obie strony zagwarantowały sobie wzajemnie udzielenie zbrojnej pomocy³⁹. Pomimo wyraźnego niezadowolenia zarówno Eryka, jak i Hanzy z postawy Zakonu, Paul von Rusdorf liczył na możliwość pozyskania ich jako sojuszników. Udało się to jedynie w stosunku do Danii i 15 września 1423 roku Zakon zawarł układ z władcą unii kalmarskiej i księżętami zachodniopomorskimi. Najistotniejszym jego postanowieniem było zapewnienie sobie przez sygnatariuszy pomocy zbrojnej, ale regulował on także ważne kwestie przywilejów handlowych i pobierania ceł⁴⁰. W rzeczywistości oznaczało to, że Eryk, zaledwie kilka miesięcy po zawarciu porozumienia z Hanżą, wystąpił przeciw jej żywot-

³⁶ „Ouch sagen vor czitunge, das der heren konige von Denemarke vnd dy holsten herren ire sache mechtiglichen czu herczoge Rumpolte vnd czu den Gemenen Steten gesaczt haben”, *Geheimes Staatsarchiv...*, nr 4045.

³⁷ *Chronik des Franciskaner-Lesemeisters...*, s. 34.

³⁸ K. Jasiński, *op. cit.*, s. 135.

³⁹ *Hanserecesse...*, Bd. 7, nr 564, s. 363-364.

⁴⁰ *Die Staatsverträge des Deutschen Ordens...*, nr 159, s. 168-169. W układzie uczestniczyli Otto II i Kazimierz VI szczeciński, Wacław IX i Barnim VII wologojsko-rugijscy oraz Bogusław IX słupski.

nym interesom, wiążąc się z Zakonem. Król zgodził się bowiem na pobieranie w Prusach tak zwalczanego przez miasta wendyjskie cła funtowego. Jednocześnie wielki mistrz uznał prawa Eryka do wprowadzenia cła w cieśninie sundzkiej, co godziło bardzo poważnie w interesy kupców pruskich. Tak nierozważna polityka przyniosła fatalne rezultaty.

Układy z roku 1423 przetrwały zaledwie trzy lata. Po ich zawarciu król opuścił Danię i udał się do Jerozolimy. W czasie podróży uzyskał 28 czerwca 1424 roku od Zygmunta Luksemburskiego korzystny wyrok w sprawie Szlezwiку, który nie był już określany jako lenno Danii, ale jej część. Takiego wyroku nie uznał zarówno władający w Holsztynie Henryk IV, który bezskutecznie odwołał się do papieża Marcina V, jak i Hanza⁴¹. Próby osiągnięcia porozumienia zakończyły się fiaskiem. Eryk powrócił więc do polityki zwalczania przywilejów handlowych hanzeatów w Skandynawii. W rezultacie w październiku 1426 roku sprzymierzone z hrabią Holsztynu wendyjskie miasta Hanzy wypowiedziały królowi wojnę⁴². We wrześniu 1431 roku pełnomocnikom Zygmunta Luksemburskiego, którymi byli posłowie Zakonu, udało się doprowadzić do zawieszenia broni, co stanowiło bezsporny sukces dyplomacji krzyżackiej i istotny wstęp do układu pokojowego zawartego w Vordingborgu (1435)⁴³. Trwający blisko trzy dekady zbrojny konflikt został zakończony, a Eryk zmuszony był ostatecznie porzucić zamiar odzyskania Szlezwiку. Niezwykłym epilogiem burzliwych lat wojny stało się zawarcie w roku 1460 unii personalnej, na mocy której rządy w Szlezwiку i Holsztynie objął król Danii Chrystian I, wnuk hrabiego Gerharda VI⁴⁴.

Dokonania księcia Henryka X we Flensburgu były znaczące, nie miały jednak szansy, by okazać się trwałym dziełem. Nie mogło być jednak inaczej skoro stanowiska obu antagonistów były tak krańcowo różne. Ponadto na przebieg rozgrywających się wówczas w regionie morza bałtyckiego wydarzeń poważny wpływ miały także wzajemnie sprzeczne interesy innych, niezwykle istotnych jego uczestników – Hanzy i zakonu krzyżackiego. Inicjatywy pokojowe podejmowane przez Zygmunta Luksemburskiego wynikały natomiast z chęci rozwiązania politycznego problemu w zupełnie innej części Europy, ogarniętych ruchem husyckim Czechach. Taki splot okoliczności sprawił, że król niemiecki, wydając swój wyrok w 1424 roku, kierował się polityczną kalkulacją. Uznał zasadność roszczeń Eryka, który jako sojusznik w, jak zwykle szeroko zakrojonych, planach Luksem-

⁴¹ E. Daenell, *Die Hansestädte...*, s. 317; Z.H. Nowak, *Międzynarodowe procesy...*, s. 135 n.

⁴² E. Daenell, *Die Blütezeit der deutschen Hanse. Hansische Geschichte von der zweiten Hälfte des XIV. bis zum letzten Viertel des XV. Jahrhunderts*, Bd. 1, Berlin-New York 2001, s. 226.

⁴³ Motywem decyzji króla niemieckiego ponownie była kwestia husycka, a zorganizowania jak najsilniejszej koalicji do przeprowadzenia kolejnej antyczeskiej krucjaty wymagało zakończenia wojny duńsko-holsztyńskiej, E. Daenell, *Die Blütezeit...*, s. 254-256; L. Koczy, *op. cit.*, s. 55-58; C.A. Lückcrath, *Paul von Rusdorf. Hochmeister des Deutschen Ordens 1422-1441*, Bad Godesberg 1969, s. 92-95.

⁴⁴ W. Czaplinski, K. Górski, *op. cit.*, s. 148.

burczyka mógł mu oczywiście zaoferować więcej niż Holsztyńscy. Podkreślić przy tym należy, że pokój w Vordingborgu unieważnił rozstrzygnięcia Zygmunta, a co więcej, także zdecydowana większość wspomnianych wcześniej układów zawieranych w okresie wojny o Szlezwik okazała się w rzeczywistości zupełnie bezwartościowa⁴⁵.

Paweł Karp

DIPLOMATIC MISSION OF DUKE HENRY X RUMPOLD IN THE DANISH-HOLSTEIN WAR 1422-1423

Summary

Duchy of Schleswig, which till 1326 stayed in possession of Holstein counts, played a significant role in Danish politics in the years of the reign of Queen Margaret and her son Eric. The Queen resigned temporarily from the long-conducted battle of the duchy since at that time she realised the plan of joining the three Scandinavian countries – Denmark, Norway and Sweden. She granted this land to the count of Holstein Gerhard VI to hold in fee. Margaret and Eric returned to their plan of regaining Schleswig when unexpectedly the count died on a battlefield in 1404. Military action proved unsuccessful and when the end of diplomatic conflicts almost succeeded, the queen died in 1412. When the following peace talks turned out to be futile, the German king, Sigismund of Luxembourg appointed Henry X Rumpold, the duke of Głogów, as an arbitrator in 1422. His energetically led mission ended 5th January 1423 signing truce in Flensburg till 24th June 1424. Before long, after this occurrence, the duke died of spreading plague.

Mission of Henry X was undoubtedly a diplomatic success and peace lasted until 1427. Unfortunately, for duke himself his mission ended tragically. Sudden and heirless death of the young duke (aged from 26 to 34) interrupted his promising career in the German king's court service. It also had a great impact on a situation of Duchy of Głogów where duke's brother, Henry IX, reigned independently from that very moment. His successor became apparently the last monarch of the duchy from the Głogów – Żagar line of the Piasts.

⁴⁵ Oprócz już przedstawianych warto zwrócić uwagę na jeszcze jeden przykład. W dniu 23 kwietnia 1419 r. zawarte zostało przymierze pomiędzy państwami unii polsko-litewskiej i unii kalmarskiej. Zakon krzyżacki, chcąc przynajmniej częściowo zneutralizować jego skutki, sprzymierzył się z Hanzą. Na mocy układu z 1 września 1421 r. Zakon miał otrzymać w razie wojny z Polską pomoc militarną – 2 tys. zbrojnych do Prus lub 500 do Inflant. Gdy jednak w 1422 r. rozpoczęła się tzw. wojna golubska, żadna ze stron nie uzyskała oczekiwanej pomocy.